

KORFORDULÓN*

KOV RIG B É L A

Egyetlen magyar nemzedék szemei előtt pergett le a mennyei birodalom császárságának és az ottomán szultánátusnak az összeroppanása, a Habsburgok, a Hohenzollernek s a Romanovok uralmi rendszerének összeomlása. A példátlan arányú történelmi változásokat elmélyítette a népek életformáinak átalakulása, az európai élet amerikanizálódása, Európa társadalmi kérdéseinek és feszültségeinek az Új Világ életében új arányokban való felbukkanása. Mindehhez járult a második ipari forradalom, amely a közlekedés forradalmasulása, az önműködő gépek fokozottabb használata, a gépkocsi, a repülőgép, a rádió, a film jegyében játszódik le.

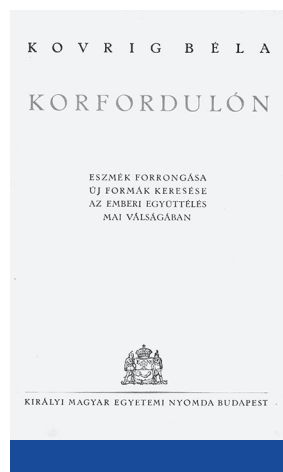
GYORSULÓ VILÁG

Az elmúlt császárságok nyomában szociális forradalmak szele söpört végig a történelem országútján. Scheidemannok, Ebertek, Leninék, Radekéék szállták meg a hatalom bástyáit, hogy rövid vezérlésük után helyüket átengedjék azoknak a hatalmas, erős akaratú politikai egyéniségeknek, akik előkészítették a modern cézarizmusokat. A sebesen pergő világdráma egyik mellékszereplőjeként most itt áll a magyarság, miként történelme során annyiszor, két világhatalom mezsgyéjén. Nyugodtan tekint körül, mert nem új a helyzete, nem új a szerepe.

Az Árpádok korszakában a Német-római Szent Birodalom és a keleti, görög császárság, Bizánc volt a magyarsággal szomszédos két nagyhatalom, hogy a későbbi századokban a császári hatalom és a magas Porta váltsa fel a korábban reánk ható nagyhatalmak szerepét. A világháborút megelőző emberöltő során a pángermánizmus és a pánszlávizmus erővonalainak keresztezésében éltünk. Most is egy, hatalmával V. Károly birodalmára emlékeztető uralom rendszere és egy új iszlám súrolja határainkat. Most is hatalomközi helyzetben, két világbirodalom közé ékelődve nyugodtan élünk, mert jól tudjuk és ösztöneinkkel érezzük, hogy ilyen helyzet elősegítheti nemzetek fennmaradását, sőt – csak Belgium esetére gondoljunk – előmozdíthatja új nemzetek képződését is. Ki tudja, vajon nem annak tulajdonítható-e a magyar uralom állandósulása a Kárpát-medencében, hogy szomszédtságunkban mindig két világhatalom érdeke érintkezett?

Hazánk helyzetének sajátosságát napjainkban az adja meg, hogy nem csupán birodalmak között, de merőben eltérő szellemi világok között is éli a maga életét. A szomszédos hatalmak állami életének gócpontjai, Berlin és Moszkva ugyanis ma nem csupán politikai rendszerek középpontjai, hanem szellemi gyűjtőpontok, ahová és ahonnan szellem árad felénk is, mindenfelé. Ez a bennünket környező barna és vörös világ a szomszédos bolygókkal együtt azonban nem nyugalmi állapotban levő, hanem gyors, belső átalakulásban feszülő, táguló politikai naprendszerek, amelyeknek jövője nem csupán belső életük törvényszerűségeitől, hanem más napok körül kialakult rendszerek vonzó-taszító erejétől is függ. Korfordulóhoz érkezett az emberi együttélés egész mindensége,

* Kovrig Béla *Korfordulón. Eszmék forrongása, új formák keresése az emberi együttélés mai válságában* című (Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Bp. 1940) könyve előszavának és epilógusának rövidített, szerkesztett részeit közöljük az 5–10. és a 360–363. oldalokról. A bevezetés először a *Magyar Szemle* 1939. decemberi számában jelent meg, az utolsó pedig magában a kötetben. (A szerk.)

Kovrig Béla: *Korfordulón* (1940)

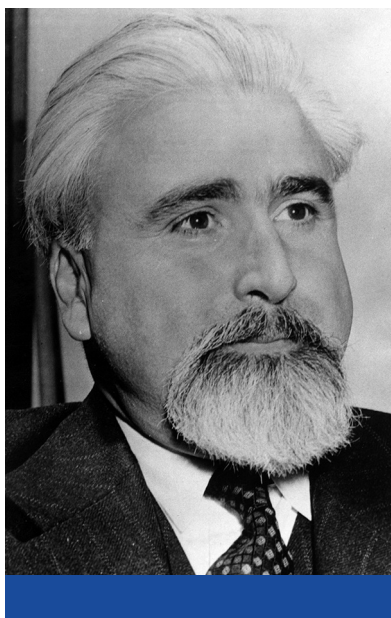
mert valamennyi tényező, amelynek hatásától az emberközi viszonyok alakulása függ, egyidejűleg hat a gyökeres változás irányában.

Emberöltök során át Európa népeinek irányítói megegyeztek abban, hogy a létben a legmagasabb érték a jó, az igaz, a szép és mindháromnak állandó és legtökéletesebb viselője az Istenség. Megegyeztek abban, hogy minden egyéb társadalmi, kulturális, népi érték rangban ez után következik. A korforduló ott kezdődött, amikor az Isten igájából kirugaszkodó, az értékek hagyományos rendjével szemben lázadó emberi gondolat önkényesen új rendjét állapította meg az értékek egymásutánjának, mondván: legfőbb érték az öncélú ember, vagy a gyümölcsöző tőke, esetleg a vérségi értelemben tiszta fajiság, netán az emberek arányos anyagi szükségletkielégítése. Amióta a francia forradalmat előkészítő „felvilágosodás” felborította az értékek természetes rendjét, az ettől elszakadt felfogású ember szüntelenül új értékrendszert szerkeszt, s mert önkényesen jár el, természetesen csak olyant fogad el, amely politikai, hatalmi, társadalmi magatartását igazolja. Ami tehát erkölcsi színezetet ad valaminő uralomnak: gondolatok, emberek, javak felett a hatalom gyakorlásának. Így alakulnak ki a szellemi birodalmak, amelyekhez azok tartoznak, akik ugyanannak az értékrendszernek a hitvallói. Így van birodalom, amelynek tagjai a vérségi értelmű tiszta fajiságot fogadják el legfőbb értéknek, és ismét van birodalom, ahol a legfőbb érték az arányos szükségletkielégítés. Ezeknek a birodalmaknak a határai az emberek lelkében, gondolkodásában vonulnak, és ezért nem esnek egybe ama országok határaival, amelyeknek irányítói különben magukévá tették a szellemi birodalom értékrendjét. Hazánk tehát nem csupán politikai, hanem szellemi értelemben is vett birodalmak tőszomszédságában él.

A szüntelenül változó értékrendek forradalmát gyorsítja az életkörnyezet változása a technikai fejlődés következtében. A múlt embere hozzászokott a meglevőhöz, és szerette azt. A ma embere hozzászokott a változáshoz, és kívánja azt. Az európai élet amerikanizálódása oda vezetett, hogy a jellegzetesen mai ember nem elégszik meg a lassú, fokozatos fejlődéssel, hanem mindenben olyan gyökeres változást kíván, aminőt az előtte lepergett történelemben, technikai forradalomban, társadalmi átértékelődésben [nem] tapasztalt. A színház lassú eseményfolyását követte a filmtörténetek irama, a természethez kötött ló járását a gépkocsi, a repülőgép száguldása, a szonátákat és etűdöket a *jazz-band*, a *ragtime*-zene, a történelmi stílusokat pedig a higiénikus modern épületkockák. Ahogyan az amerikai kiütésre uszítja a bokszmérkőzések hőseit, akként a ma embere titkolt izgalommal örül minden versenynek, emberek, osztályok, népek közötti küzdelemnek, mert ettől is szenzációt, újabb izgalmat, változást remél. A *vivere pericolosamente*, a veszélyes élet elve nem azért népszerű, mert született hős a ma embere, hanem mert szenzációra, izgató újdonságra, meglepő változásra éhes. A ma emberének idegésége követeli meg, hogy az állam minden cselekvése reform legyen, hogy általában minden mássá váljék. Innen a pánreform irányzata, minden életjelenség és társadalmi tény gyökeres módosításának türelmetlen sóvárgása. Ettől a szellemi és ösztönbéli állapottól csak egy lépés a pándestrukció; minden meglevőnek felborítása az új, az egészen más, a hatalmas ismeretlen eljövetele érdekében.

NEMZETKÖZI VERSENGÉS

Sok emberöltő nehéz munkájával kialakult egy értelmes nemzetközi munkamegosztás, amelytől a nemzetek szellemi és vagyonteljes gyarapodása volt joggal remélhető. Ennek előfeltétele volt a pénztőkék, az áruk, az emberek, a szellemi javak szabad mozgása világszerte, politikai határookra való tekintet nélkül. Ennek tulajdonítható Európa gazdagodása szellemiekben, anyagiakban a múlt század folyamán, ez a magyarázata az életszínvonal általános és jelentős emelkedésének a világháborúig.

Kovrig Béla (1900–1962)
jogász, szociológus,
egyetemi tanár amerikai
emigrációja idején
(Magyar Nemzeti Levéltár
Országos Levéltára /
archivnet.hu)

A nagyhatalmak féltékenysége, politikai vetélkedése kiváltotta az újabb háborúktól való félelmet, a kölcsönös bizalmatlanságot, az újabb nemzetközi összeütközésekre való állandó felkészülést, a gazdasági önellátásnak az elvét. A politika megbontotta a világgazdasági összefüggéseket, lehetetlenné tette a nemzetközi munkamegoszlás és a piaci önkiegyensúlyozás érvényesülését, és ezzel válságot teremtett a kapitalizmusban. A versenyzádkodás háttérbe szorult, az önellátás elvéből és az ipari mozgósítások előkészítéséből a kötött zádkodásnak új szervezeti formái alakultak ki. Az államok sokszor akaratlanul belevitték a szocializmust eredetileg kapitalista gazdasági rendszerükbe, és ma is tart az ellentétes alapelvű gazdaságpolitikai törekvések kereszteződése, hibrid formáiknak szüntelen változása. Már nem élünk kapitalizmusban, de szocializmusban sem. Korfordulón vagyunk. Ez nem jelenti azt, hogy Európán kívül nincsenek friss, eleven kapitalizmusok, a korai kapitalizmus minden társadalombontó, néprontó kísérőjelenségével, így a legutóbbi évekig volt japán kapitalizmus, Dél-Amerikában és Dél-Afrikában pedig még a korai kapitalizmus jelenségeivel találkozunk. Ezeknek fejlődése, térfoglalása természetesen gátat vet az európai kapitalizmus térhódításának, márpedig expanzió nélkül sorvadásnak indul minden kapitalista zádkodás. Ezért szükségképpen új gazdasági forma felé haladunk.

Ez a gazdasági átalakulás természetesen új társadalmi szerkezetet vált ki, és a zádkodás szellemiségének és életformájának átalakulása megköveteli az ennek megfelelő államigazgatási, államszervezeti formának kialakítását. Az irányított, a kötött zádkodás, a szocializmussal ötvözött kapitalizmus állama nem lehet az, ami megfelelt a liberalizmus 19. századbeli többé-kevésbé szabad kereseti zádkodásának. Új államiság felé haladunk, hiába: korfordulón vagyunk. Fel kell ismernünk, hogy az emberi együttélés létező közberendezései nem felelnek meg a ma ember-típusának, egyéni és gazdasági életformájának, az irányított zádkodás, a fokozott ütemű nemzeti élet követelményének.

A hazaszeretet, a szülők, az ősök földje felé forduló, a letűnt nemzedékek szellemi értékeit a hagyományokban ápoló patriotizmus a meglevő értékeket konzerváló, a családokat egy haza ölen egybetartó és a hazáért minden áldozatra képesítő érzület, gondolat ma sem lankadó törekvés. A hazaszeretetet a nép értékeinek, a nemzet sajátosságainak felismerésével, művelésével, a saját nemzetiség nagyratartásával kiegészítő nacionalizmus hozzájárult a patriotizmus elmélyítéséhez, a nemzeti együvé tartozás tudatához, a közért való áldozatkészség növeléséhez. A nacionalizmus azonban eltorzult ott, ahol egyes nagyhatalmak gazdasági imperializmusának eszközévé, vagy egyes népek önfelmagasztalásának és ezzel más népek megalázásának tényezőjévé vált. A szűk európai térben együtt élő, egymással surlódó nemzetek nacionalizmusa tehát vagy versenynacionalizmussá, vagy öncélú imperializmussá alakult át. A nép hiúságának legyeztetéséből politikai tőkét kovácsoló közéleti emberek betegesen érzékeny hiúságra nevelték népüket azzal, hogy minden nemzetközi ütközéskor feljajdultak a nemzeti presztízs csorbulásán, és a nemzet nacionalista ösztönétét felabajgatva, egymáson túltettek az ellentétek keresésében és a gyűlölet szításában. A nacionalizmust meghamisították, visszaéltek a nemzetek természetes önbecsülésével és önszeretetével. Egyes nemzetek megszűntek egymás gondolatvilágában és érzületében tisztelni azt, amit saját nacionalizmusukban vitathatatlan értéknek nagyra becsültek. Amíg a kereszténységtől ápolta hazaszeretettől áthatott nacionalizmus a nemzet erősítése mellett lehetővé tette a nemzetek együttműködését, addig a gazdasági és öncélú uralmi imperializmussá torzult versenynacionalizmus a nemzetek között kölcsönös lenézéshez, egymás megvetéséhez, a nemzetközi együttműködés és ezzel az emberi együttélés válságához vezet. Végső kifejlődése ez annak a folyamatnak, amely a francia forradalommal és ennek szellemiségével indult. Fordulóhoz kell érnünk ezen az úton is, mert az elfajzott nacionalizmus szükségképpen a kultúrértékek és ezeket hordozó népek emberhez méltó életének a megsemmisüléséhez vezet.

hibrid formák szüntelen változása

Készülődés –

Magyar gyártmányú Toldi típusú harckocsi a Hegyalja úton, a Budaörsi út és az Alkotás utca találkozásánál, 1940
(Fortepan / Kellner Ludwig)

KORSZERŰ TÁRSADALOM FELÉ

Az emberség eszméjének annyi pogány elgondolása és keresztény átértékelése után ma ismét csak itt vagyunk: hatalmas indulatoktól, pusztító vágyaktól fűtött, örökös félsztől űzött emberragadozóké a világ. A politikai szenvedély, az embertársak feletti hatalmaskodás sötétlő dagálya önti el Európa térségeit, ahol pedig – annyi egymást váltó nemzedék lelkes és szorgos munkája nyomán – a civilizáció kalászába szökött a kultúra életörző magja. A nehézkedésnek törvényszerűségét, az energia megmaradásának vagy a közegellenállásnak az elvét felismerni, kórok és kórokozók összefüggéseit látni és értékelni, a természet erőit megismerni és hasznosítani az emberi képességek és lehetőségek egyre nagyobb kiaknázása céljából, mindez, úgy látszik, könnyebb feladatnak bizonyult, mint önmagunkon, szenvedélyeinken úrrá válni, méltóvá lenni legalább ahhoz, akit önmagunkban tisztelünk. Bezzeg könnyebb volt pusztító ragályokkal megküzdeni, mint vágyainkat megzabolázni, könnyebb egy dinamót építeni, mint ösztöneinket fegyvelmezni. „Ne pazarolj el semmi erőt, de mindent értékesíts!” – hangzik az energetikai *imperativus*, és mi elkótyavetyéljük legbecesebb lelki, szellemi erőinket, értékeinket és a Hellasztól, Rómától öröklött, tengernyi áldozattal eddig megőrzött hagyatékat.

A nagy változások oka ma nem – miként egykoron – a virágzó városokat kaszájának egyetlen suhintásával kriptasoros temetővé varázsló fekete halál, nem a sápadt fémnek a javak rendjét bontó, erkölcsöt emésztő elharapódzása, titkos áramlása addig ismeretlen földek felől, sem a társadalmak szerkezetének, hatalmasok és jelentéktelenek, gazdagok és nincstelenek élethelyzetének hirtelen és gyökeres változása, amit csak egy idegen erkölcsű, hirtelen hódításával egész társadalmakat máról holnapra lenyűgöző, kíméletlen és kegyetlen uralom valósíthat meg, amely maradandóságának biztosítékát éppen a letűnt kor

hatalmasainak megalázásában és a gyengék felmagasztalásában látja. Ma más a változás oka. Az ember megvalósította – a tér és idő jelentőségének átértékelésével (rádió, repülés, olcsó, tömeges közlekedés, a gépesítés terjedése) – a világ népeinek valóságos egységes életét. A tudomány, a technika kapcsolja, tömöríti, összefogja, integrálja a világ népeit. Ezzel szemben a politika újabb megújabb eszméi és gyakorlati törekvései egymástól elkülönítik, elhatárolják, sőt egymással szembeállítják a népeket, tehát számos politikai törekvés dezintegrálja a világ népeit. Az ugyanazokra a társadalmakra ható ellentétes folyamatok találkozása mélységes örvényeket támasztanak a közgondolkodásban és a szellemi törekveknek, meghasonlásoknak kiváltásával megsemmisíti a termékeny emberi együttélés szellemi feltételeit.

Az emberi együttélés politikai formái és rendező elvei nem alkalmazkodtak elég rugalmasan az idő és a tér értelmének és az élet ütemének a változásához. Az átértékelődésnek ebben az általános keretében, a népek sűrűsödése és egymással egyre sokszerűbb kapcsolódása révén, az emberek jelentékeny többségének eszméi, érzései, vágyai, gondolatai társadalmasultak. Minden politikai szándéktól függetlenül, a társas élet tényeitől szocializált tömegember természetének, felfogásának megfelelő politikai életformát akar. A tömegember reformvágya innen van. Az ember közbe rendezéseivel is igazodni, alkalmazkodni kíván életének szüntelenül változó környezetéhez, hogy ezzel könnyebbé tegye tulajdon életét. Sokan úgy érzik, hogy vannak olyan politikai intézmények, uralmi formák és módszerek, amelyek ezt az emberi törekvést nem segítik elő, sőt hátráltatják.

Korunk újabb társadalmi eszméi és mozgalmi a korszerű társadalmi életforma utáni vágy megnyilatkozásai. Ennek értékelésénél azonban sohasem feledkezzünk meg arról, hogy a társadalmi életforma csak a fogalmak világában

megvalósul a világ
népeinek egységes élete

él a társadalmi lényegtől, tartalomtól elkülönült életet. A valóságban a társadalom formája, belső, szellemi és történelmi lényegétől elválaszthatatlan. Ezért a valóságban csak az lehet jó társadalmi forma, amelyet a társadalom – miként a csiga a maga házát – saját természetéből, erejéből, tulajdon lényegéből alakít ki. Megannyi próbatétel előtt állunk, ezért sorsdöntő lehet, hogy a magyarság tulajdon természetéből késedelem nélkül alakítsa ki azt a társadalmi életformát, amellyel külön életegységként legbiztosabban és legegészségesebben fennmaradhat korabeli, szüntelenül változó, hatalmi és szociális környezetében. Az idő sürget, ezért siettetnünk kell a korszerű magyar társadalmi életforma kialakulását. Sürgetnünk kell ennek a nemzeti létezésünknek tudatosításával és a formát is kiváltó szerves fejlődés erőinek gyarapításával, munkájuk serkentésével.

MI A FELADATUNK?

Az élet akarása, az élet tisztelete. Az élet értéke nem lehet vitás az elszegényedés, még a sorvadás korában sem. Tőlünk függ, emberibb, nemesebb vagy üres, értéktelen lesz-e életünk? Az élet legértékesebb tartalma a benne működő, mindent átható szellem és akarat. Azt nem határozhatjuk meg, hogy milyen legyen az életünk, de az tőlünk függ, hogy mit tekintünk életnek, és mit látunk benne értékesnek és felemelőknek. Az élet olyan, amilyennek látom. Hogy milyennek látom, ez pedig elsősorban tőlem, életet értékelő szellememtől és az élet felett értéki életet gyakorló szándékomtól, akaratomtól függ, és csak másodsorban attól a sorstól, amelyet külső körülmények és véletlenek alakítanak ki körülöttem. Egyéni feladatunk ezen a korfordulón is: legyünk mai életünknek, belső szellemi világunknak, hogy minden körülmények között megőrizzük belső szabadságunkat és ezzel emberi méltóságunkat.

Az étellel akarjuk nemzeti életünket is. Kifejtettük, hogy ehhez jogunk van, és társadalmi fejlődésünk mai fokán nem élhetünk teljes egyéni életet nemzeti élet nélkül. Ilyen életet azonban csak akkor élhetünk, ha ismerjük nemzetünknek a miénktől elválaszthatatlan természetét. Ismernünk kell tehát történelmünkön és kultúránk értékgazdaságán felül nemzetünk tömegjelenségeinek, társadalmunk közfelfogásának, közízlésének, életritmusának, népszerűségének, hatalmi viszonyainak, belső feszültségeinek, gazdálkodásának, a vagyon- és jövedelemeloszlás arányainak alakulását, hazánk történelmi helyzetének, életkörnyezetének minden változását. A nemzeti önvizsgálat és önbírálat eredményeit a nép köztudatába kell vésnünk, mert csak az a nemzet erős, amely saját értéktudatát a nemzetnek – a nép közkinccsévé vált – elmélyült önismeretére alapítja.

Ha a ma élete Hellászéhoz hasonló a perzsa háborúk idején, ha korunk a népvándorláséhoz mutat hasonlóságot, gondoljuk meg, évszázadokig is eltarthat a dolgok rendjének korszakos fordulója, s közben eltemethet és felemelhet népeket, eliteket, osztályokat. Ezért ha magyarságunkban bármit maradandó értéknek tartunk, az legyen valóban a magyar nép közkinccse, nehogy a mai nemzeti elit válságával, vagy megsemmisülésével együtt ez is elkallódjék, és ettől későbbi évezredek minden magyar nemzedéke legyen szegényebb. Ilyen nemzeti értékünk minden más nemzet értékét tiszteletben tartó magyar öntudatunk: az ösztönös alkotás, a művészi gondolat, az élet színeinek gazdagságát és sokrétűségét látó és megbecsülő kiegyenlítő szellem, *a minőség népe vagyunk*, és csak ilyenként lehet létünk, jövőnk, becsületünk. ■

Kovrig Béla válogatott művei

A mai munkanélküliség problémája és orvoslása (Bp. 1924)

Az új Oroszország: 1917–1926 (Bp. 1926)

Az antiszociális áradattal szemben (Bp. 1930)

A magyar szociálpolitika igaza a liberális és szocialista eszmerendszerek küzdelmében (Bp. 1932)

Szociálpolitika (Bp. 1936)

Hogy életünk emberibb legyen (Bp. 1940)

Korfordulón (Bp. 1940)

Embersors a szovjetéletben (Bp. 1941)

Társadalom és társadalompolitika (Kolozsvár, 1942)

Merre megyünk? (Bp. 1943; 2018)

A munka védelme a dunai államokban (Kolozsvár, 1944)

Magyar társadalompolitika, 1920–1945 (New York, 1954; Bp. 2011)

Hungarian Social Policies (New York, 1954)

From Disorder to World Order (Milwaukee, 1956)

National Communism and Hungary: The Way of an Idea. (Milwaukee, 1958)

Nemzeti kommunizmus és Magyarország. Egy eszme története (Bp. 2016)

Katolikus demokratikus és szociális reformmozgalmak Magyarországon (Bp. 2019)